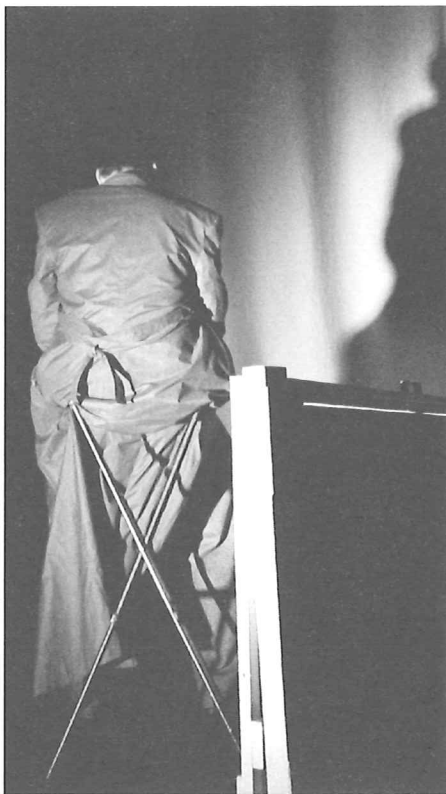

Hier wordt zoveel tijd genomen om iets uit te leggen dat je zou kunnen denken 'dit gaat te ver'. Hier zou gezondigd worden tegen het 'te veel uitleg'-verbod in het theater. Niets is minder waar. Wat de makers hier over waarheid willen zeggen, en over de manier waarop taal daarin functioneert, kan bijna niet anders dan veel ruimte krijgen. Je voelt de drang om een belangrijke boodschap te brengen, zonder de gebruikelijke omwegen van de kunsttaal. De Verschrikkelijke Meneer, en samen met hem het publiek, krijgt hier een expliciete boodschap voorgeschoteld. Er wordt daarvoor een gepast kader geschapen. De VM praat eigenlijk met stemmen in zijn hoofd, die hij lang niet heeft willen horen. En zo krijgen wij ook stemmen te horen die we allang niet meer gehoord hebben in het theater. Stemmen die zonder veel metaforiek een boodschap brengen. 'Waarheid' is een problematisch woord voor de kunstenaar. Hij wil wel *zijn* waarheid brengen, maar niet *de* waarheid of algemeen geldende uitspraken. Door een personage te creëren dat tegen stemmen in zijn hoofd praat, wordt zo'n breedvoerige uitleg boeiend en interessant. Zo'n stukje taal filosofie – want dat is het toch een beetje – voor tienjarigen is zeker geen evidentie. Peter De Graef brengt dit waagstuk tot een goed eind. Hij engageert zich om zijn boodschap over te brengen in niet mis te verstane bewoordingen. De boodschap wordt daarbij in zo'n fantasierijke context gepresenteerd dat je z'n theorie zonder enig probleem volgt. Ook de tienjarige, want die wil ik niet onderschatten.

Een kunstenaar is zelden expliciet in zijn taal, of die nu beeldend, teatraal of muzikaal is. De taal van de kunstenaar is meestal metaforisch, metonymisch, symbolisch. Met andere woorden: hij/zij gebruikt taal om de werkelijkheid van een andere kant te bekijken dan de dagelijkse of schoolse. Er zijn nu eenmaal dingen, zoals bijvoorbeeld de waarheid, waarover je moeilijk in dagelijkse termen kan praten.

In de Kopergieterij maakte ik samen met Johan De Smet, Chokri Ben Chikha en Bruno De Groot de voorstelling *LiegLiefjeLieg*. We wilden het hebben over de leugen. Tijdens het schrijven van de tekst zorgden Johan De Smet (mede-auteur) en ik ervoor dat we nooit letterlijk over de waarheid of de leugen schreven, maar personages toonden die wel zéér grondig logen (over hun komaf bijvoorbeeld). Het wa-

Da'iss...! PETER DE GRAEF/HETPALEIS Foto Kurt Van der Elst

ren allen wezen. Eén ervan loog over zijn moeder. Hij beweerde dat ze nog leefde, terwijl de waarheid was dat hij ze zelf had verzonnen – tot de haarkleur en lijfgeuren toe. *Da'iss...!* gaat ook over waarheid en leugen, maar gebruikt wel degelijk expliciet het woord 'waarheid' en legt ook uit hoe waarheid, gevoel en taal daarbij werken. Fantastisch! Waar komt toch die onhebbelijke drang vandaan om zo verbloemd mogelijk te spreken?

Ook de manier waarop van realiteitsniveau wordt gewisseld is een zeldzaamheid in het theater van de laatste tien jaar in Vlaanderen en Nederland. Zo zien we een Verschrikkelijke Meneer die een klein meisje lastigvalt, dat verklaart een verdrongen deel van zijn persoonlijkheid te zijn. De Verschrikkelijke Meneer wordt teruggeloten door een personage dat hij onmiddellijk als zijn eigen vader herkent. De zoon schiet vervolgens zijn vader dood (letterlijke en geen symbolische vadermoord!), die ostentatief op de grond ligt te stuiptrekken, maar weer opstaat, zijn ver-

momming aftrekt en zegt (door ondergetekende geparafraseerd): 'Francis, jij zit in een toneelstuk', en: 'Jij ligt nu op de operatietafel en wij zijn verborgen delen van je persoonlijkheid die van de verdoving gebruik maken om aan het woord te kunnen komen.'

Peter De Graef en zijn acteurs spelen het klaar om verdrongen stukjes persoonlijkheid, gedachten en droombeelden uit een mensenhoud helder op het toneel te brengen – en ondertussen ook nog eens de codes van dat toneel te ontbloten. Er weerklinkt muziek of het regent op de Verschrikkelijke Meneer als de acteurs daarom vragen; een fles breekt stuk op iemands schedel; valse oren, baard en haren vliegen in het rond, koudijs tovert de scène in een mum van tijd om in een droomplek, enzovoort.

Een toneelverhaal met zo'n expliciete moraal die toch alle drammerigheid vermijdt, heb ik nooit eerder gezien. De verantwoordelijkheid die de makers van *Da'iss...!* op zich nemen om ons iets te leren, is bewonderenswaardig en verdient alle steun. Ik heb ook nog nooit zo'n behoefte gevoeld om een voorstelling die ik zelf niet gemaakt heb te loven en te omhelzen. Ik hoop dat meer theatermakers 'vormingstoneel' van dit kaliber gaan brengen. Onze individualistische maatschappij kan best wat meer idealistische kunstenaars als Peter De Graef gebruiken. Hij getuigt van engagement en idealisme zonder naïef te zijn. De thema's die in het stuk voorkomen – negatie, verdrongen delen van een persoonlijkheid, schuldgevoel enzovoort – lijken misschien wat veel hooi op de vork van jonge tieners (voor wie de voorstelling bedoeld is), maar ik ben er zeker van dat heel wat kinderen zich in de personages zullen herkennen. 'Ken jezelf' kan je tegen iedereen zeggen. Iedereen moet iedereen helpen om die onontbeerlijke zelfkennis te verwerven.

Bedankt Peter, David, Brechtje en Tristan. Jullie schrijven theatergeschiedenis. Leve het vormingstoneel!

DA'ISSS'...!

TEKST EN REGIE Peter De Graef
SPEL Tristan Versteven, Brechtje Louwaard en David Cantens
DRAMATURGIE Nathalie Tabury
KOSTUUMS Else Bogaerts
DECOR EN LICHT Arne Lievens
PRODUCTIE HetPaleis
PREMIERE 21 februari 2004, HetPaleis (Antwerpen)